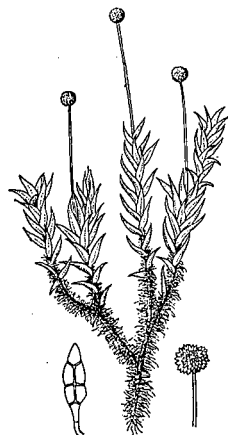

Mossen met broedkorrels

In de serie gedroogde mossen ¹⁾ zijn drie soorten, die zich ongeslachtelijk voortplanten door broedkorrels, het zijn no. 2 *Aulacomnium androgynum*, no. 3 *Aulacomnium palustre* en no. 47 *Tetraphis pellucida*. Dit is zo'n opvallend kenmerk, dat daardoor deze mossen bij het determineren direct afgesplitst worden van de overige, terwijl de Nederlandse naam van 2 en 3 *broedkorrelmos* ook aan dit kenmerk ontleend is.

Waar bevinden zich nu deze broedkorrels, hoe zien ze er uit en hoe ontstaan ze? Bij alle drie steekt een groepje van broedkorrels boven de rest van het plantje uit.

Bij *Aulacomnium* op een oneigenlijk verlengstuk van de stengel (pseudopodium), dat geen (no. 2) of enkele kleine blaadjes (no. 3) draagt. De broedkorrels vormen een rond bolletje op de top van die steel van nog geen mm middellijn. Toch is dat bolletje met het blote oog duidelijk zichtbaar, de aparte korrels echter alleen met een loupe (zie figuur). Waar moet u nu *Aulacomnium* vinden? Daartoe moet u voor de beide soorten op zeer verschillende plaatsen zijn. *A. androgynum* heet *boom-broedkorrelmos* en dat vindt u op oude boomstompen, speciaal van eik en els, en soms op de grond. Het vormt geelgroene zoden van hoogstens twee cm hoge stengeltjes. Deze sluiten in de zode dicht en stevig opeen doordat ze met roodbruin vilt aaneengevlochten zijn. Daardoor kan zo'n zode veel water vasthouden. De kussentjes worden gewoonlijk niet groter dan vijf cm. Daarboven steken dan de vele pseudopodia uit, twee à drie cm lang, met het ronde kopje van broedkorrels. Zo'n broedkorrel is maar één cel dik en bestaat uit een zestal celletjes, rijk met bladgroen gevuld. Morfologisch zullen het wel kleine blaadjes zijn, zodat men ook wel van broedbladen spreekt, maar hiertegen zijn wel bezwaren in te brengen.

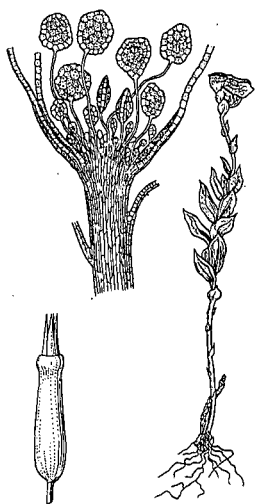
Boom-broedkorrelmos No. 2

Aulacomnium palustre heet *veen-broedkorrelmos*.

Het is dus te vinden in onze venen, tussen veenmos (*Sphagnum*) en ook in vochtige bossen. Veel forser dan *A. androgynum* kan het tot tien cm hoog worden, is eveneens olijfgroen en heel viltig. De N.J.N. noemt het dan ook *roodvilt-mos*, maar bovenstaande naam vind ik beter, er zijn zoveel mossen met bruinrood vilt. Dit *veenbroedkorrelmos* vormt grote bulten tussen de veenmosbulten. De pseudopodia bezitten steeds enkele kleine blaadjes en zijn veel minder algemeen dan bij *A. androgynum*.

Dan de derde soort: *Tetraphis pellucida*. Hier zet de stengeltop zich voort in een gebladerd takje, dat eindigt in een bekervormig omhulsel van vier brede bladen. Daarin bevinden zich de schijfvormige, dun gesteelde groene broedkorrels. De zoden zijn heldergroen met roestrood vilt en totaal niet hoger dan twee cm. Ook dit mos moet men op boomstompen vinden, maar dan speciaal

¹⁾ Na mijn eerste artikel in Jan. 1954 zijn er zoveel verzoeken om toezending van de exsiccaten binnengekomen, dat ze voorlopig uitverkocht zijn.

op die, welke totaal vermolmd zijn, zodat men ze met de voet uit elkaar kan trappen. Ook op dergelijk houtwerk van dammen kan men *Tetraphis* vinden. De Hollandse naam is *viertandmos*. Die komt nu niet van de broedkorrels, die bijna altijd aanwezig zijn, maar van het kapsel, dat een peristoom heeft van slechts vier tanden. Bij *Atrichum undulatum* vonden we er 32. Dit aantal vier is het kleinste wat we kennen, meestal is het zestien (zoals bij *Aulacomnium*) en bij de familie der *Polytrichaceae* 32 en 64. Het is dus wel interessant indien u aan uw verzameling exemplaren met kapsel zou kunnen toevoegen. In de exciccata-serie vindt u er alleen met broedkorrels. Let dus op *Tetraphis pellucida* met kapsels. Ze zijn zeldzaam, maar plaatselijk soms vrij algemeen. De vier forse tanden zijn met een loupe heel duidelijk te zien.

Men meent te weten, dat er een wisselwerking is tussen de geslachtelijke voortplanting door vorming van een sporophyt met sporen en de ongeslachtelijke door vorming van broedkorrels en wel zo, dat de laatste de eerste voortplantingswijze in

frequentie doet afnemen. Men kan ook andersom redeneren en zeggen, dat een plant nieuwe mogelijkheden tot voortplanting ontwikkelt, zodra de geslachtelijke voortplanting door één of andere oorzaak moeilijker te verwezenlijken wordt. Hoe dit ook zij, een feit is het, dat de drie genoemde mossen bijna altijd broedkorrels zijn en heel zelden kapsels dragen.

Ik hoop, dat u uw met *Atrichum undulatum* begonnen mossenstudie met deze drie soorten zult voortzetten en mij mededeling wilt doen van vondsten van exemplaren met kapsels. Van het *boom-broedkorrelmos* (no. 2) zijn kapsels in ons land nog niet bekend.

R. van der Wijk

Met Pasen naar Texel

Wie Texel kent, zal moeten toegeven, dat drie excursiedagen wel erg minimaal zijn voor een bezoek aan ons „rijkste” Wadden-eiland.

Het handboekje van Natuurmonumenten vermeldt een aantal terreintjes in het polderland, waar we graag eens gaan genieten van het broedbedrijf van weide- en moerasvogels. Een reservaat, waar we zeker ook eens willen kijken, zijn de schorren en slikken aan de wadkant van de polder Eendracht, waar we grote troepen kokmeeuwen, visdieven en grote sterns zullen aantreffen, bezig met de voorbereidselen voor het broeden. Bij opkomend hoog water zullen we ook heel wat steltlopertjes op de buitendijkse hoge strandjes zien aankomen.

Dan zijn er de grote natuurmonumenten van Staatsbosbeheer: Geul en Westerduinen in het Zuiden, Slufter en Muyen in het N.W. van het eiland. Op al deze gebieden zullen we een iets mindere vrijheid, ons door de begeleidende bewaking opgelegd, voor lief moeten aannemen, in de overtuiging, nu